

Problém chudoby v Bangladéši

Profesor Muhammad Yunus

převzato z internetového článku¹ a aktualizováno²

Již od svého založení byl Bangladéš známý jako jedna z nejchudších zemí na světě. Lidé se tam dlouhodobě potýkají s náročnými životními podmínkami, přelidněním, záplavami, odlesňováním, erozí, vyčerpáním půdy a přírodními pohromami. Jak tvrdí **Muhammad Yunus, zakladatel banky Grameen Bank a laureát Nobelovy ceny**, tyto problémy lze řešit za předpokladu, že jsme o chudobě a jejích nápravách ochotni inovativně uvažovat.

Nemyslím si, že ze svých potíží můžeme vinit osud, přírodu či Boha. Opravdovým problémem v Bangladéši nejsou přírodní pohromy. Je jím všeobecná chudoba, jev, který zapříčinil člověk.

Bezpečnostní opatření

Cyklony, záplavy a přílivové vlny se vyskytují i v jiných zemích. Ve většině z nich však nezpůsobují lidské neštěstí takového rozsahu, jaký pozorujeme v Bangladéši. A to proto, že v těchto zemích mají lidé dost peněz na stavbu ochranných systémů a pevných hrází. Řeky v Kanadě, Anglii a Francii zaplavují podobné přílivové vlny jako řeky v Bangladéši, ovšem bagrování a stavba zvýšených cest zmírnily na minimum jak jejich dopady, tak ohrožení lidských životů. Kromě toho chudoba a přelidnění donutilo bezpočet chudých v Bangladéši shánět živobytí v čím dál tím nebezpečnějších částech země, ačkoliv nejsou schopni zajistit si pro sebe ani minimální bezpečnostní opatření.

Hrozba pro mír ve světě

Chudoba tudíž nejenom odsuzuje lidi k těžkým a nešťastným životům, může je vystavovat i životu nebezpečným situacím. Poněvadž chudoba lidem odepírá jakoukoliv známku vlády nad jejich osudem, porušuje nejhorším způsobem lidská práva. Když je v té či oné zemi porušena svoboda slova či náboženství, často se v reakci zmobilizují celosvětové protesty. Zatímco když **chudoba porušuje lidská práva poloviny světového obyvatelstva**, většina z nás odvrátí tvář a jde si dál svou cestou. Z tohoto důvodu je **chudoba možná nejvážnější hrozbou pro mír ve světě**, ještě nebezpečnější než terorismus, náboženský fundamentalismus, etnická nenávisť, politické soupeření nebo jakákoliv z dalších sil, o nichž se často tvrdí, že podporují násilí a válku.

¹<http://www.muhammadyunus.org/index.php/news-media/articles-by-professor-yunus/219-the-problem-of-poverty-in-bangladesh>

YUNUS, M. 2007. *Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism*. New York: BBS PublicAffairs, 2007, 261 s. ISBN 13-978-1-58648-579-5

² The World Factbook – Bangladesh – 4. 2. 2015 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bg.html>
a Population Data Sheet 2015 http://www.prb.org/pdf15/2015-world-population-data-sheet_eng.pdf

Ztracená naděje

Chudoba vede k beznaději, jež lidi podněcuje k zoufalým činům. Ti, kteří nevlastní téměř nic, nemají žádný dobrý důvod vyhýbat se násilí, jelikož přistoupit k činu byt' jen s malou nadějí na zlepšení jejich situace se zdá být lepší než nedělat nic a odevzdaně přijmout svůj osud. **Chudoba rovněž vytváří ekonomické uprchlíky**, což způsobuje střety mezi obyvatelstvy. Vede to k prudkým konfliktům mezi národy, klany a státy o omezené zdroje, jakými jsou voda, orná půda, dodávky energie a jakékoliv prodejné zboží.

Prosperující národy, které spolu vzájemně obchodují a věnují svou energii hospodářskému růstu, spolu válčí zřídka; národy, jejichž obyvatelé jsou týraní chudobou, nemají k válce nikdy daleko. **Dlouhodobou cestu k míru představuje mikroúvěr, jenž pomáhá lidem dostat se nad hranici chudoby.** A Bangladéš je názorným příkladem toho, co mikroúvěr dokáže. Bangladéš je dnes živou laboratoří, je to jedna z nejchudších zemí na světě, která se díky inovativnímu sociálnímu a podnikatelskému myšlení postupně mění. Za posledních dvacet let se situace chudých Bangladéšanů plynule zlepšovala (*informace pochází z roku 2007 – pozn. překladatele*). Část příběhu vyčteme ze statistik.

Známky pokroku

Míra chudoby (naměřena mezinárodními humanitárními organizacemi, např. Světovou bankou) klesla z přibližně 74 % v letech 1973–74 na 57 % v letech 1991–92, dále na 49 % v roce 2000 až na 40 % v roce 2005. Ačkoliv je míra chudoby stále příliš vysoká, každý rok dále klesá zhruba o 1 % (*informace pochází z roku 2007 – pozn. překladatele*) a každý procentní bod znamená **výrazné zlepšení v životě statisíců Bangladéšanů**. Bangladéš byl v roce 2007 na správné cestě k tomu, aby dosáhl jednoho z Rozvojových cílů tisíciletí – snížit do roku 2015 chudobu o polovinu. Ještě pozoruhodnější je to, že rychlý hospodářský růst Bangladéše s sebou nepřinesl téměř žádné zvýšení nerovnosti. Běžně užívaný Giniho koeficient nerovnosti se z 0,30 v roce 1995 zvýšil jen na 0,31 v roce 2005. Pozoruhodné je rovněž to, že od roku 2000 do roku 2007 zaznamenal reálný příjem na osobu spodních 10 % obyvatelstva stejný roční růst (2,8 %) jako tento příjem horních 10 % populace.

Reálný růst

Prudký pokles chudoby se odráží změnami v hospodářském růstu, modelech zaměstnanosti a struktuře hospodářství. Bangladéšská ekonomika dosahovala roku 2007 velikosti 71 miliard dolarů a byla po Indii a Pákistánu třetí největší v jižní Asii. Od roku 1996 trvale roste zhruba o 6 %, zatímco v 80. letech to byly jen 4 %. Navíc se zvýšil i růst na obyvatele, z 1 % v 80. letech na 3,5 % v roce 2007.

Závislost na samozásobitelském zemědělství postupně klesá. Ve venkovských oblastech v roce 2005 převážila nad prací v zemědělství jako hlavním zdroji příjmu práce v jiných odvětvích, a v roce 2014 plynulo již celých **56 % bangladéšského HDP ze sektoru služeb**. Velkým problémem v Bangladéši, jedné z nejhustěji zalidněných zemí světa, je růst počtu obyvatel. Ten se však prudce snížil, z ročního průměru 3 % v 70. letech na 1,5 % od roku 2000. Roční přírůstek byl v roce 2000 podobný jako v Indii (1,4 %), ovšem mnohem menší než v Pákistánu (2,5 %), dnes jsou již hodnoty mezi zeměmi podobné.

Kvalita života

Pomalejší růst populace znamená, že **čím dál tím více rodin má potřebné zdroje** k tomu, aby se postaraly o své děti a poskytly jim řádnou možnost vzdělání. Rovněž to osvobozuje miliony žen od nekonečného cyklu porodů a výchovy dětí – místo toho mohou pracovat a pomoci tak zlepšit životní úroveň své rodiny.

Regulace populačního růstu

Pokles růstu počtu obyvatel byl z velké části způsoben zlepšením lékařské péče. Když přežívá více dětí, rodiče více tíhnou k užívání antikoncepce – už si nemyslí, že musí mít pět nebo šest dětí, aby mohli doufat, že se jim z nich podaří vychovat dvě. Počet bangladéšských matek, kterým se před porodem dostává lékařské péče, se za 90. léta zdvojnásobil. Částečně i díky tomu klesla míra kojenecké úmrtnosti v Bangladéši mezi rokem 1990 a 2015 o více než polovinu (ze 100 na 38 úmrtí na 1 000 narozených dětí).

Zdravotní péče a průměrná délka života

Roku 2005 byla plně imunizována polovina ročních kojenců pocházejících z 20 % nejchudších domácností v Bangladéši – pro srovnání toto číslo dosahovalo v Indii 21 % a v Pákistánu 23 %. Do roku 2007 bylo očkováno proti spalničkám kolem 81 % bangladéšských dětí, zatímco v Indii 58 %. A ačkoliv je podvýživa stále závažným problémem, procento dětí se zabrzděným růstem pokleslo ze 70 % v letech 1985–86 na 43 % v roce 2004.

Odhady předpokládané délky života novorozenců, jež se počátkem devadesátých let stále pohybovaly kolem 56 let, začaly stoupat. Předpokládaná délka života v roce 2006 se odhadovala na 65 let a téhož roku se konečně obrátila nezvyklá situace, kdy se ženy průměrně dožívaly nižšího věku než muži. **V roce 2015 se ženy měly dožít průměrně 73 let a muži 69 let.**

Přístup ke vzdělání

Přístup ke vzdělání pro děti se rovněž zlepšil. Počet dětí, které ukončily pátou třídu, se zvýšil ze 49 % v roce 1990 na 74 % v roce 2004. **Míra gramotnosti se vyšplhala z pouhých 26 % v roce 1981 na 61 % v roce 2015.** Za devadesátá léta se počet dětí navštěvujících střední školu ztrojnásobil. V roce 2007 chodilo na střední školy víc děvčat než chlapců, což v té době nebylo opětováno v žádné jiné jihoasijské zemi. Jde o mimořádný úspěch, když povážíme, že v Bangladéši na počátku devadesátých let chodilo na střední školu třikrát víc chlapců než dívek.

	Míra gramotnosti
1981	26%
1990	30%
2002	41%
2015	61%

Zdraví a hygiena

V letech předcházejících roku 2007 se výrazně zlepšila kvalita přístřeší i dostupnost základní hygieny a telekomunikačních služeb. V roce 2000 bydlelo 18 % domácností pod slaměnou střechou. V roce 2005 se toto procento snížilo na 7 %. Díky hygienické kampani se zvýšil přístup k bezpečným latrínám, a to z 54 % v roce 2000 na 71 % v roce 2005. Mobilní revoluce pozvedla zlomek obyvatelstva s přístupem k telefonním službám z 2 % v roce 2000 na 14 % v roce 2007. K internetu má však přístup jen 7 % populace (2014).

Obrana před pohromami

Bangladéš byl v roce 2007 značně schopnější ustát následky přírodních pohrom než dříve. Po velkých záplavách roku 1998 prudce kleslo HDP na osobu, zatímco povodeň podobného rozsahu v roce 2004 neměla na hospodářský růst téměř žádný dopad. Tuto odolnost můžeme přikládat různorodějšímu hospodářství a lepším schopnostem pohotovostní reakce, např. včasným varovným systémům a cyklonovým krytům po celé zemi. Mezi léty 1980 a 2004 se index lidského rozvoje (rozšířený způsob měření klíčových indikátorů životní úrovně v rozvojových zemích) v Bangladéši zvýšil o 45 %, v Indii o 39 % a na Srí Lance o 16 % – a to i přesto, že podle údajů z roku 2004 bylo HDP na osobu v Indii o 68 % vyšší než v Bangladéši, a na Srí Lance dokonce o 200 % vyšší.

Celosvětové využití

Jak ukazují tato čísla, problémy spojené s chudobou v Bangladéši ještě zdaleka nejsou vyřešeny, ačkoliv vykazují známky zlepšení. Bangladéš, kde žijí desítky milionů lidí sotva nad hranicí životního minima, je stále jednou z nejchudších zemí na světě. Nicméně společenské a hospodářské trendy se již obracejí správným směrem.

Výzvy a příležitosti, které najdeme v Bangladéši, podněcují k některým důležitým myšlenkám, jež se týkají mnoha rozvojových zemí na světě:

1. je potřeba **strategicky uvažovat o rozvoji**, analyzovat potenciální roli dané země v jejím regionu a ve světě a hledat přitom příležitosti pro růst;
2. je nutné **překonat mýty, stereotypy** a domněnky o chudých zemích a jejich vztazích se sousedními státy;
3. musíme najít neotřelé, kladné přístupy k rozvoji, jež budou klást důraz na potenciální **silné stránky dané země** a jejích obyvatel, nejen na jejich problémy;
4. je třeba zamyslet se nad tím, **jak může společensky prospěšné podnikání řešit společenské a ekonomické problémy**, které obvykle bývají ponechány vládě, aby si s nimi poradila.

Tyto nápady představují naději, jak zmírnit nejhorší důsledky chudoby jak v Bangladéši, tak v mnohých dalších chudých zemích po celém světě.